

Tricks, Loopholes and Legal Fictions: Does the Halacha Allow Us to Deceive G-d?

Prepared by Rabbi Uri Goldstein

Case Study II: Sale of Chametz

Mishna, Pesachim 2:1

[א] כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לנכרי ומותר בהנאתו עבר זמנו אסור בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים

Tosefta, Pesachim (ed. Lieberman) 2:12-13

ישראל וגוי שהיו באין בספינה וחמץ ביד ישראל הרי זה מוכרו לנכרי ונותנו במתנה וחוזר ולוקח ממנו לאחר הפסח ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה רשיי ישראל שיאמר לנכרי עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואבוא ואקח ממך אחר הפסח

R. Shimon Kayyara (9th Century, Babylonia) Halakhot Gedolot ["Bahag"]

תוספתא פ"ב, ירושלמי פ"ב ה"ב) ישראל וגוי שהיו באין בספינה והיה חמץ ביד ישראל, הרי זה מוכרו לנכרי או נותנו לו במתנה, וחוזר ולוקח ממנו אחר הפסח, ובלבד שלא יערים

R. Yitzchak of Vienna (12th-13th Century, Germany) Or Zarua, Laws of Pesach

כתוב (בתוספותיו) [בתוספתא] ישראל ועכו"ם שהיו באים בספינה והיה חמץ ביד ישראל הרי זה מוכרו לעכו"ם או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקחו ממנו לאחר הפסח ובלבד שלא יערים אלא יתנו לו מתנה גמורה או ימכרו מכירה גמורה

Hiddushei HaRitvah, to Pesachim 21a

וכל שזכו בו הגוים קודם זמן איסורו ודאי מותר הוא לאחר הפסח כחמץ של נכרי והכי איתא בתוספתא (פ"ב ה"ו), ושם אמרו (ה"ז) שרשאי לומר לגוי עד שאתה לוקח במאה קח במאתים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח ובלבד שלא יערים, אבל אם הערים והוא רגיל לעשות כן בכל שנים למכור לגוי קודם הפסח וליטול לאחר הפסח קנסינן ליה והוא אסור לו ולכל ישראל לאחר הפסח, שעשאוהו כאילו הוא חמץ של ישראל המופקד ברשות גוי שהוא אסור לאחר הפסח ואף זה לפקדון נתכוין אלא שהערים, וכן הוא בירושלמי (ה"ב),

R. Yosef Karo (15th-16th Century, Spain, Israel) Bet Yosef, 448

רבינו ירוחם (נ"ה ח"ה מו.) כתב על תוספתא זו בשם בה"ג (הל' פסח כט ע"ג) ובלבד שלא יערים ואיני מביין דבריו דהא שרי ליתנו לגוי במתנה ולחזור וללקחו אחר הפסח ואין לך הערמה גדולה מזו ואפילו הכי שריא מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי ואפשר דשלא יערים דקאמר היינו לומר שלא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי

R. Moshe Sofer (18-19th Century, Hungary) Responsa Hatam Sofer, 1:113

כוונתו מבואר, דהערמת מכירה זו היא היתר גמור מן התורה בלי שום פקפוק שהוא מוכר מכירה גמורה באחד מהקנינים שהגוי קונה, אע"פ ששניהם יודעים שרוצים בחזרת החמץ לאחר הפסח, מ"מ השתא מכור הוא ויכול הלוקח למכרו ולאוכלו להקדישו להאבידו מבלי מוחה, אלא שהוא אוהבו ואינו עושה כן ומשמרו עד לאחר הפסח וחוזר ומכרו לישראל היתר גמור הוא בלי פקפוק, ואחריות החמץ כל ימי הפסח על הגוי, ואפילו בפירוש יכול לומר להגוי אם נשאר החמץ בידך עד אחר הפסח ותרצה למכרו אז קרוב לודאי שאקחנו ממך במקח השוה. וכתב רמב"ם בפירוש המשנה ר"פ כיצד מערימין [תמורה פ"ה מ"א] כל הערמה של היתר ומרמה של איסור ע"ש, ויש מקומות שאסרו חכמים להערים להפקיע איסור דאורייתא כדי שלא יפרוץ ואם עבר והערים איסור דאורייתא אין כאן אלא איסור דרבנן, ובמעשר שני מצוה להערים משום דכתיב בפדיונו ברכה כמ"ש בירושלמי והוא במתני' דה' עומד על הגורן [מע"ש פ"ד מ"ה] וכאן בחמץ התירו הערמה להדיא

R. Yoel Sirkes (Poland 16-17 Century) Bayit Hadash on the Tur 448

ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא ביין שרף ואי אפשר להם למכרם לגוי מחוץ לבית בפרט למחזיקים באורנד"א יש להתיר בענין זה שימכור לגוי כל החמץ שבחדר וגם החדר עצמו ימכור לגוי

Some objections to sale of Chametz as it evolved:

I: It is not legally binding, and hence false: *Hatam Sofer 1:113*

והנה בהיות עדיין הגאון מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל אב"ד דק"ק לייפניק בחיים חיותו, אירע מעשה שהלשינו מלשינים אצל שרי המדינה דמעהרין שיהודים מוכרים חמצם בשטרות מבלי שטעמפל /חותמת/ חותם הקיר"ה, וכשבא הדבר לפני החסיד קיר"ה אמר הדבר ידוע שאין זה מו"מ של תגר אלא ענין דת רעליגיאהן ע"כ אין זה בחיוב שטעמפל, ועי"ז נולד קצת ספק בלב הגאון זצ"ל הנ"ל דמשמע דמדינא דמלכותא פסול השטר ההוא. ולבבי לא כן ידמה, כי השטר כשר הן בדין ישראל אם בא הגוי להוציא מקחו בדיינים הרי הוא שלו הן בדין אר"ה, אלא שאז כשיתבענו בדאור"ה צריך לשלם תחלה השטעמפל, אך הקיר"ה בחסדו וישרנותו אמר שעל כיוצא בזה לא הטיל עול השטעמפל כיון שאין טעם הקונה ומוכר לדרך תגרים אלא להפקיע מאיסור חמץ ועל כזה לא הטיל עול מס השטעמפל

II: Selling through an agent [i.e. the Rabbi] is problematic: R. Yosef Shaul Natansohn (19th Century Poland) *Shoel U'Meshiv 2:2:77*

והנה כעשיק מלירע ואיז יסן חרטיז הניפני חסוכה מיק זכאריז מהרז הגדול מו"ה אבא חבדיק שס כענין מכירת המן אשר הורה הרב מקודם שיהיה שם הגאון מו"ה אברהם תלמידי ובעת חבדיק כוטשאטש וכן כשרשה המנהג למכור פיי שליח כל החמץ שיש לסוחר הפיר והמנוגים וסארפניטארין וכני הכפרים והנהיג הרב לכתוב הרשאה פיש השליח כחפיי בני העיר והכפרים והשליח מוכר לגוי אחד כשטר אחד וחותם עלמו כשטר מכירה כחפיי לנד ומוסר לגוי השטר מכירה פס כתב ההרשאה והשטר מכירה וכתב בהקמלה אצב קרקע של המוכרים המשלחים ופי"ז כי מפלכית דמלנד דמנקור חיים סי' תמי"ח מנאר כהדיא דחתימת השליח לא מופיל חסילו עשאו בעדים להקנות הקרקע של המשלח ופי"ז כתב מפלכית דלפי טעמו גם הרשאת המוכרים לית וכפרט שרוב מהחתימים בהרשאה אין פריי מנזים שיטלין לקיים חתימתן חף גם לפי דעת הט"ז והמ"ח לית כזה דהוה סערמה גמורה וגם הח"י שטיקל כסי' קי"ד כל שאין המפתח בעת המכירה ביד הגוי לא מופיל וכאן אין הלוקח מכיר כלל להמכר רק שזומע מהשליח שאמר הגוי מוכר לך כל חמץ שיש לסוחר הפיר וכני הכפרים פס החדריי שהחמץ עומד שם וגם הודלטיק שנקבל מהערל חיי חס מניע שויס פכיס לכל מכר והנה יסח כתב מפלחו ובאמת כבר סי' לשלמים ושיי גדולי הדור נחלקו הרבנים מיאם זיל מוהר"מ טאכ"ס ומר"י לנדא מחלקו כזה וכבר מחבר כשי"ס של הגאון מוהר"ז זיל בעל תריא חבל לפעניד השומע שמש וטעה דשם מכרו כל החמץ להיהודים יודעי חף לכתוב ופירשו כל מכר ומכר כמה מינים יש לו למכור ועד למדידה וכחמה וככהאי גוונא ליכא כאן כל החששות וכעין זה מנאר בישופות יפגב לדויז הגאון זיל סי' תמ"ח והישראל"י הלוקחים מוכריי לגוי וככהאי גוונא לא שייך הרבה חששות ואס"ה פריער שם הגאון מוהר"מ טאכ"ס זיל עי"ז ואף ששם ביד החזיקו כפסק הגאון מוהר"י זיל וגם חכמי הייתי מהממים חבל ככהאי גוונא שלא מכרו רק בהרשאה לנד וזוה רק שליח פשיטא שיפה כתב מפלכית ששיך כל הר חששות ואני מוסיף שגם המשאל שאינם פורשיי המינים כלל ומה שמוכר וככהי"ז לא מופיל כלל כמנאר סי' ד"ס ומי"ס במכירת חמץ דהכל יודעים שאין רק סערמה פכיס שיש לחתם שלא סמכה דעת הקונה כלל. וכלא"ה

**III: The whole thing is fake: R. Alexander Sender Shur (18th Century Poland):
Bechor Shor on Pesachim:**

להדרי כלל דהנה מעיקרא דינא פירכא
על מכירת חמץ הנהוג הלא מוכחא
מילתא דהערמה טובא שזה הקונה לאו
גברא דאורחיה מעולם לקנות כך וזה אין
דרכו למכור כך ועל הרוב הקונה הוא עני
וקונה בכמה מאות חמץ כנהוג עתה שאין
מוכרים בדבר מועט ושאר הוכחות טובא
אלא נ"ל כיון דהאיסור מדרבנן הוא
דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי וכל
אחד מבטל חמצו בלב שלם כמ"ש
הפוסקים דצריך ליתן כל ממונו ולא
יעבור על לא תעשה וכ"ש איסור חמור
כזה ולא נשאר כ"א איסור דרבנן שצריך
לבערו מן העולם הם אמרו והם אמרו
להתיר מכירה זו כמו שכתב בתוספתא

Rabbi Chaim Jachter, from an issue of Kol Torah:

Rav Yosef Adler relates that he heard Rav Yosef Dov Soloveitchik tell about his visit to Brisk before Pesach one year when he attended the Mechirat Chametz that was conducted by the famed Dayan of Brisk, Rav Simcha Zelig Riegeur. One individual, recalls the Rav, began to ridicule the sale of Chametz, whereupon Rav Simcha Zelig threw the individual out the room. When the Rav related the incident to his grandfather Rav Chaim Soloveitchik (who served as the Rav of the town), Rav Chaim applauded Rav Simcha Zelig's actions. Rav Chaim asserted that just as Rabbeinu Tam issued a ban on anyone who casts frivolous doubts on the validity of an executed Get (see Shulchan Aruch Even Haezer 154:22), so too it is forbidden to ridicule the accepted practices of Am Yisrael.